

Тәжірибеде қолданылатын басқару әдістері әдетте күрделі, яғни олар экономикалық қызығушылықты, моральдық және материалдық ынталандыруды да, әлеуметтік-психологиялық факторларды да ескереді. Бұл жағдайда жеке әдістер нақты жағдайларда бір-бірін толықтырады.

Барлық деңгейдегі менеджерлер басқару әдістерінің жиынтығына ие бола алады, дұрыс тандау жасай алады және осы нақты жағдайларда ең тиімді әдістерді қолдана алады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Чернышев М. А., Коротков Э. М., Солдатова И. Ю. Основы менеджмента. /Под ред. проф. И. Ю. Солдатовой., Солдатовой И., Чернышов М.А. - ред.-сост., Изд.: ИТК "Дашков и К", НАУКА/ИНТЕРПЕРИОДИКА МАИК, Наука-Пресс 2006 г.
2. Гончаров, В. И. Менеджмент: учебное пособие / В. И. Гончаров. – Минск: Современная школа, 2016. – 635 с.
3. Дафт, Ричард Л. Менеджмент: /Л. Дафт. – Санкт– Петербург: Питер; Питер Пресс, 2017. – 863 с.
4. Егоршин, А.П. Основы менеджмента: Учебник для вузов / А.П. Егоршин. – Н.Новг.: НИМБ, 2018. – 320 с.

Әлеуметтік кәсіпкерлікті басқару мәні мен мақсаттары

С.К. Ержанова¹, А. Шадет²

¹Менеджмент кафедрасының доценті, э.ғ.к.,

²"Мемлекеттік және жергілікті басқару" мамандығы бойынша I курс магистранты
salta_27@mail.ru, s_gumarova@inbox.ru

^{1,2} Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ.

Түйіндеме: Мақалада әлеуметтік кәсіпкерлікті бизнес-қызметтің ерекше түрі ретінде қарастырылған. Біздің экономикамыз әлеуметтік бағдарланған болып табылатынына қарамастан, қазіргі уақытта әлеуметтік мәселелердің едәуір саны мемлекет тарапынан назардан тыс қалып отыр. Мұндай үдерістер біздің еліміз үшін ғана емес, басқа да көптеген, соның ішінде жоғары дамыған елдер үшін де тән екенін атап өткен жөн. Бұл елдерде әлеуметтік кәсіпкерлік қоғамның бірқатар әлеуметтік мәселелерін шешудің тиімді құралы болды. Бүгінде біздің елімізде әлеуметтік кәсіпкерлік тек қана өз дамуында қарқын алып келеді.

Кілт сөздер: кәсіпкерлік, несие, әлеуметтік, дивидент, инновация, кәсіпорындар, технология.

Қазіргі экономикалық қоғамда кәсіпкерлік институты даму және әл-ауқат негіздерінің бірі болып табылады, бірақ әлеуметтік жауапкершілік мәселесі де, жақын арада ғана бұл қоғам үшін екінші дәрежелі болып табылды. Алайда, өз заманының көрнекті жаңашылдары ХХ ғасырдың бірінші жартысында бизнеспен ұштастыра отырып, әлеуметтік жауапкершілік идеяларын енгізді. Осылайша, бірінші италияндық әйел-дәрігер Мария Монтессори 1906 жылы балалармен жұмыс істей бастады және әр баланың табиғи бірегейлігіне негізделген революциялық тәрбиелеу әдісін құрды. «Монтессори – мектептері» қазіргі уақытта франшиза бойынша бүкіл әлемге таралған және де айтарлықтай табыс көзін әкелетін мектеп болып табылады. Және де бұл – «Монтессори – мектебі» әр балаға когнитивті дайындыққа қосымша әлеуметтік дағдыларды, эмоциялық өсуді және физикалық үйлестіруді нығайту жолымен өз әлеуетін іске асыруға мүмкіндік береді.

Әлеуметтік кәсіпкерлік немесе әлеуметтік-жауапкершілік бизнес идеялары қоғамның даму бағыттарының бірі ретінде ХХ ғасырдың 70-90 жылдары кеңінен таралған. Бірақ өткен ғасырдың ортасынан бастап әлеуметтік жауапкершілік идеясын іс жүзінде қолдану орын алды.

Мемлекеттік деңгейде әлеуметтік кәсіпкерлік идеяларды насихаттаған алғашқы маңызды тұлғалардың бірі Майкл Янг – ты айту болады. 1954 жылы ол қауымдастықтарды зерттеу институтын (Institute of Community Studies) құрды, оның негізгі мақсаты әлеуметтік ұйымдар мен әлеуметтік бастамаларды қолдау болып табылды. Институт базасының қолдауымен мынадай ұйымдар құрылды:

- Ұлттық тұтынушылар кеңесі (1975);
- Үш мыңжылдық университет(1982);
- Ашық өнер колледжі, яғни студенттер әр түрлі шығармашылық түрлерімен сырттай айналыса(1987);

- Ауыр сырқаты бар балалардың білім алу құқығын қорғау жөніндегі ұлттық қауымдастық (1993);

- Әлеуметтік кәсіпкерлер мектебі (1998).

Тағы да бір әлеуметтік кәсіпкерлік және бизнестің әлеуметтік жауапкершілігі теориясының негізін қалаушы – Нобель сыйлығының лауреаты Мухаммад Юнус болып табылады. 1976 жылы ол Бангладеште "Grameen Bank"-ты құрды, ол өзін-өзі жұмыспен қамту арқылы экономикалық өзін-өзі қамтамасыз етуге қол жеткізу үшін кедей азаматтарға шағын несиелер берді. Бұл модель алдағы уақытта әлемнің 58 елінде енгізілді.

Әлеуметтік кәсіпкерлік тұжырымдамасының теориялық қалыптасуына Билл Дрейтон да үлкен үлес қосты. 1981 жылы ол «Ашока: қоғамның жаңашылдары» (Ashoka: Innovators for the Public) атты қауымдастықты құрды [1].

«Әлеуметтік кәсіпкерлік» тұжырымдамасының қолданбалы бағытының негізін қалаушы "Дьюка университетінің әлеуметтік кәсіпкерлікті дамыту орталығының" директоры Грегори Диз болып табылады. Әлеуметтік бизнесті зерттейтін Батыс мектебі зерттеушілерінің базалық тобына дәстүрлі түрде: Г. Дис, Д. Томсон, Д. Маир, С. Альворд, Ч. Лидбитер жатады. Батыс мектебінің әлеуметтік бизнесті зерттейтін базалық зерттеушілері қатарына: Г.Дис, Д. Томсон, Д. Маир, С. Альворд, Ч. Лидбитер жатады.

Шетелдік ғалымдар қалыптастырған әлеуметтік кәсіпкерлік тұжырымдамасын зерттейтін және насихаттайтын негізгі ұғымдық аппаратты қарастырамыз (кесте 1):

Кесте 1

«Әлеуметтік кәсіпкерлік» тұжырымдамасының терминологиялық аппараты

№ п/п	Автор	Ұғымның түсінігі
1	Г.Дис	Әлеуметтік кәсіпкерлер - бұл әлеуметтік сектордағы өзгерістер агенттері: - әлеуметтік құндылықты құру және қолдау үшін миссияны қалыптастыру; - осы миссияны мойындау және адал қызмет ету; - үздіксіз инновациялар, бейімделу және оқыту үдерісіне қатысу; - қолда бар ресурстармен шектелмеген батыл әрекеттер; - жоғары жауапкершілік қасиеті.
2	Д.Томпсон	Әлеуметтік кәсіпкерлер – бұл мемлекеттік әлеуметтік қамсыздандыру жүйесі қанағаттандырғысы келмейтін немесе қанағаттандыра алмайтын және қажетті ресурстарды бірге жинайтын кейбір әлеуметтік қажеттіліктерді қанағаттандыру мүмкіндігі бар екенін түсінетін адамдар (әдетте адамдар, жиі еріктілер, ақша және үй-жайлар).
3	Д. Маир	Әлеуметтік кәсіпкерлер – дамудың әлеуметтік тетіктерін өзгертетін жеке тұлғалар немесе ұйымдар
4	С.Альворд	Әлеуметтік инновациялар – бизнес – кең мағынадағы инновациялар, соның ішінде қоғамдық игілікке арналған процестер мен технологиялар.
5	Ч.Лидбитер	Әлеуметтік кәсіпкерлер-көшбасшылар, ертекшілер, менеджерлер, бай қиялдары бар адамдар. Олар әлеуметтік проблемаларды мойындайды және әлеуметтік өзгерістерді жүзеге асыру үшін кәсіпорындарды құрады және басқарады.
6	М.Юнус	Әлеуметтік кәсіпкерлік - өте кең түсінік. Мәселен, адамдарға көмек көрсету мақсатын алға қойған кез келген инновациялық қызмет әлеуметтік кәсіпкерлік ретінде сипатталуы мүмкін.
7	Гришина Я.С.	Кәсіпкерлік қызмет-инновациялық әдістер мен технологияларды пайдалана отырып, әлеуметтік мәселелерді шешуге бағытталған.
8	Судакова Н.А.	Қоғамға және қоршаған ортаға пайда әкелетін инновациялық өнімдер мен қызметтерді жасау тәсілі

Е с к е р т у – кесте [2] қайнар көзінен алынып, авторлармен құрылды

Ұсынылған ұғымдар мен пайымдауларға негізделі отырып, шетелдік зерттеушілерге тән және әлеуметтік кәсіпкерлікті түсінуге негізделген, әлеуметтік проблемаларды шешуге бағытталған инновациялық кәсіпкерлік күш-жігер ретінде көзқарас бөліп көрсетуге болады. Бұл түсінік әлеуметтік кәсіпкерліктің коммерциялық және коммерциялық емес ұйымдар жүзеге асыратын әлеуметтік қызметтің басқа түрлерінен негізгі айырмашылықтарын да анықтайды.

Ұсынылған тұжырымдамаға негізделі отырып, экономикалық қызмет ретінде әлеуметтік кәсіпкерлік әлеуметтік мәселелерді инновациялық әдіспен шешуге бағытталған, әлеуметтік және экономикалық ресурстарды өзін-өзі өндіретін және өндірістің кеңеюіне қабілетті және мақсатты

әлеуметтік игіліктерді ұсынатындай етіп ойлап тауып немесе біріктіре отырып және осы қызмет арқылы бүкіл қоғамдық жүйені түрлендіреді.

Ресей сарапшылары «біздің болашағымыз» атты әлеуметтік бағдарламаларды қолдау қорынан әлеуметтік кәсіпкерлікті әлеуметтік мәселелерді жеңілдетуге немесе шешуге бағытталған кәсіпкерлік қызмет ретінде анықтады, ол мынадай белгілермен сипаттайды: әлеуметтік әсер ету, инновациялылық, өзін-өзі ақтауы және қаржылық тұрақтылық, ауқымдылығы және таралымдылығы, кәсіпкерлік тәсіл.

А.Н.Макаревич және Т. Ю. Сазонова әлеуметтік кәсіпкерлік -экономикалық қызметтің жаңа түрі деген, және оның мынадай ерекшеліктерін атап өткен:

- ұйымның әлеуметтік мақсаты, яғни оның ұйымның әлеуметтік әсері әдеттегі коммерциялық кәсіпкерлікте болатын жанама емес, алдын ала жоспарланған және күтілетін нәтиже болып табылады;
- қызмет нәтижелерін сатудан табыс алу есебінен, сондай-ақ гранттар мен қайырмалдықтар есебінен тұрақты өзін-өзі ақтауға қол жеткізу [3].

М. Юнустың пікірінше, әлеуметтік бизнес пайданы барынша арттыратын кәсіпорындардан ерекшеленеді, ол өнімдер мен қызметтерді өндіру есебінен әлеуметтік проблемаларды шешуге бағытталған. Шығынсыз, бірақ табыс әкелмейтін немесе экономикалық мағынада дивиденттер – әлеуметтік бизнес орналасқан тұжырымдаманы қысқаша сипаттауға болады: өз шығындарын толық төлейді, инвестицияланған қаражаттың қайтарылуын қамтамасыз етеді, пайда есебінен қызметті қаржыландыру жүргізіледі, сондай-ақ ол неғұрлым төмен бағада болса, қызмет көрсетудің неғұрлым жоғары сапасы және халықтың кедей топтарына игіліктердің көп қолжетімділігі түрінде бөлінеді.

Әлеуметтік кәсіпкерліктің мақсаты-әлеуметтік кәсіпкерлік әлеуметтік және экономикалық ресурстарды ойлап табып немесе біріктіріге ұмтылады, өзін-өзі өндіретін, өндірістің және мақсатты әлеуметтік игіліктерді берудің тетігін кеңейтуге қабілетті, инновациялық әдіспен әлеуметтік қиындықтарды азайтуға ұмтылады.

Әлеуметтік кәсіпкерлік айқын қабылданған және жаппай құбылыс ретінде әлемдік аренада шамамен 35 жыл өмір сүруде. Осы уақыт аралығында әлемнің көптеген елдерінде венчурлық тәсіл мен қорларға негізделген осы саланы қолдау құрылымы қалыптасты.

Әлеуметтік кәсіпкерлік шын мәнінде қайырымдылық пен бизнестің тоғысында орналасқан. Бұл еріктілік соңынан мамандық болып қалыптасты. Әлеуметтік кәсіпкер деп атауға болатын даулар әлі де белсенді болғанымен, бұл құбылыс қандай түрде ұсынылғанына қарамастан, ол әлеуметтік инновациялық қайта құруларды қажет ететін мемлекеттер үшін перспективалы және іске асырылмаған сегмент болып қалады [4].

Әлеуметтік кәсіпкер – бұл бизнесменнің жаңа түрі десек те болады, ол үшін ең басты құндылық пайда емес, әлеуметтік мәселені шешу болып табылады.

Әдебиттер тізімі:

1 Ашока: лучшие практики последних лет – Портал «Новый бизнес: социальное предпринимательство». URL: <http://www.nb-forum.ru/interesting/stories/ashoka-luchshie-praktiki-poslednih-let.html#ixzz42Py4LASL>

2 Лисевич А.В. Социальное предпринимательство: понятие и региональный аспект//Вестник марийского государственного университета, серия «Сельскохозяйственные науки, экономические науки», 2016. Т.2. №2 (6), С.75-79

3 Жохова В.В. Социальное предпринимательство: сущность и понятие//Известия ДВФУ. Экономика и управление, №1, 2015, С. 85-97

4 Арай Ю. Н. Социальное предпринимательство в начале XXI века: основные понятия и страновые особенности // Российский журнал менеджмента. Т. 11. № 1. 2013. С. 111–130.